

Кузнцова Г.Г.

аспірантка,

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

СВОЄРІДНІСТЬ ХУДОЖНЬО-ПОЕТИЧНОГО СВІТУ МИТЦІВ У П'ЕСАХ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА ТА ЄЖИ ШАНЯВСЬКОГО

В останні десятиліття в українському літературознавстві намітився якісно новий підхід до явищ літератури. Актуальною є проблема взаємодії загальнокультурної та національної традицій і виявлення типологічних зв'язків української літератури зі світовим літературним процесом, спільності та відмінностей, зумовлених національною своєрідністю літератур.

Особливої уваги при цьому заслуговує драматургічна спадщина українського та польського митців Володимира Винниченка (1880–1951) та Єжи Шанявського (1886–1970), у якій знайшла яскраве відображення бурхлива доба першої половини ХХ ст. Творчість обох драматургів об'єднує як часовий простір, так і значною мірою – спільність проблематики п'єс, однією з яких є тема ролі митця і мистецтва у суспільному житті. Цій проблемі присвячені драми В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь» (1911) та Єжи Шанявського «Два театри» (1946). У цих п'єсах виведені творчі особистості: талановитий художник Корній Каневич («Ведмідь») – у В. Винниченка і Директор театру – у Є. Шанявського. Корній, опинившись в еміграції у Франції, зіткнувся зі складними сімейними проблемами: захворів син Лесик, виник конфлікт із дружиною Ритою («Пантерою»), яка, хоч і цінує талант чоловіка, ненавидить його художнє полотно «Мадонна з немовлям», бо може бути принесено у жертву її дитину (таке страшне передчуття матері, на превеликий жаль, справдилося). У момент невимовного болю на обличчі дружини її чоловік відчуває приплив творчої енергії і, «борючись між тривогою й артистичним чуттям», як зазначено в ремарці, випикує «трагічну рисочку» на обличчі Рити, яка схилилася над

«прекрасною блідістю» мертвого обличчя синочка [1, с. 326]. У таку хвилину свідомістю митця керує «хтось другий», хто «сидить у ньому», – так писав про подібний стан творчої особистості М. Коцюбинський у своєму філософсько-психологічному етюді «Цвіт яблуні» (1902), присвяченій темі покликання митця та його обов'язку перед народом. Як зауважує Лариса Мороз, у п'єсі В. Винниченка «йдеться про ті проблеми, які є спільними для художників усіх часів і всіх народів | : | І відбувається тут прилучення | : |, поєднання, возз'єднання! – української драматургії, українського театру зі скарбницею світової культури, яку складають саме конкретні твори конкретних митців» [2, с. 94-95].

Єжи Шанявський, як і Володимир Винниченко, заглиблюється передовсім у внутрішній світ людини – творчої особистості. Головний персонаж п'єси « Два театри» – Директор реалістичного театру «Мале Дзеркало» (театр із такою назвою справді діє у Варшаві від 1939), «фотограф дійсності», як його іронічно називають недоброзичливці. Він вимогливо ставиться до життя, намагається у снах розшифрувати таємні підсвідомі куточки людської душі, а також вміє оцінювати талант акторів. Хоча Директорові подобаються твори безіменного Автора та «Хлопця з дощу», однак він ніколи б не поставив їх у своєму театрі, бо вони, як він вважає, не відповідають реалістичним засадам і не естетичні (адже у творі Автора ціле місто знесене в повітря, а під уламками загинула дівчина). Справжню сутність великого актора реалістичного театру проникливо характеризує керівник «Театру снів», Другий Директор, що мовби існує у задзеркаллі і відображенні «Малого Дзеркала»: «Належав до тих, хто капюшоном закриває своє обличчя, щоб ніхто не побачив сліз. Зворушення, суму [..] Він накреслив довкола свого мистецтва виразні межі [..] Боявся патетичного слова. Але слово те було заховане глибоко в грудях, не раз хотілося йому ті груди розірвати» [3, с. 158].

В обох п'єсах українського та польського драматургів діють і інші митці: художники Мігуелес (іспанець), Блок (англієць), Янсон (датчанин), критик і журналіст Мулен (француз) – у В. Винниченка; акторка Лізелотта, прекрасна господиня Лаура, актор, художній керівник і режисер «Хлопець з дощу», мовчазний і маломовний, але талановитий Автор драми про висадження міста – у Єжи

Шанявського. Персонажі Винниченкової п'єси переймаються життєвими і творчими проблемами Корнія, дають високу оцінку його таланту. Так, Мігуелес палко відгукується про картину «Мадонна з немовлям»: «Гут – Бог! Розумієте? Ви можете Бога купити?» [1, с. 280]. У п'єсі Є. Шанявського «Два театри» про таланти творчих особистостей ми також дізнаємося із характеристик інших персонажів. Наприклад: «*Другий Директор*. Перлина Вашого театру, актриса за покликанням, природжена грати в театрі, шляхетна і мудра, з чудовим театральним іменем – Лізелотта» [3, с. 157]. А в Лаури, яка частує Директора «Малого Дзеркала» котлетами – витвором мистецтва, прихованою є друга постать: вона має душу артистки, виявляє музичні таланти до танцю. А компануючи собі на фортеп'яно фірми «Бехштейн», співає російською мовою пісні Вертинського. А як гарно вишиває, із фантазією! Барви стають усе більш казковими... [4, с. 82]. У «Театрі снів», як зазначив Войцех Жегак, ці сценічні постаті почали жити своїм власним життям, вони виносять моральні висновки через власний вибір [5, с. 59].

Упродовж п'єс обидва драматурги нерідко зосереджують увагу на емоційному навантаженні ремарок, які є одними із засобів художньої виразності їхніх творів. Особливий настрій створюють ремарки, пов'язані із грою на скрипці, яка передає болісні переживання героїв. У В. Винниченка: «*Корній мовчки і важко сідає. Здалека чується гра на скрипці*» [1, с. 321]; «*Далеко знову чути тужну гру скрипки. Лицем Рити перебігає мука і в болючій скорбі застигає*» [1, с. 327]; «*Скрипка грає серед мертвої тиші*» [1, с. 330]. У Єжи Шанявського: «*Лізелотта*. Може, із грою скрипки я вийду на мить перед завісою, затримаюся, повільно пройду, зникну...» [3, с. 142]; «*За завісою скрипка повторює мелодію, яку грали на піаніно*» [3, с. 148].

Тексти п'єс обох драматургів об'єднує і те, що в них розкидані різного роду сентенції, які підсилюють художню довершеність творів. У В. Винниченка: «Одне мистецтво має вічність...» [1, с. 275]; «Мистецтво мусить відбивати все! А найперш страждання, радість людей!» [1, с. 279] У Є. Шанявського: «Нудним був би актор, коли іншої правди не знав би, аніж правди більшості – з його театральної зали [3, с. 158]; «Убогим був би актор, якби не бачив уроків

недоречності і не вірив, що крихкі шаблі можуть і в сонце вдарити, й іскри із сонця посипати!» [3, с. 158].

Отже, видатні драматурги Володимир Винниченко та Єжи Шанявський, зображуючи різні людські характери, розкрили складність душевних протиріч митців. Порівнювані персонажі драм «Чорна Пантера і Білий Медвідь» і «Два театри» є творчими особистостями, однак їхні характери виявляються відповідно до національних особливостей та історичних умов розвитку.

Список використаних джерел:

1. Винниченко В. Вибрані п'єси. Київ : Мистецтво, 1991. 605 с.
2. Мороз Л.З. «...Сто рівноцінних прав». Парадокси драматургії В. Винниченка. Київ, 1994. 208 с.
3. Шанявський Є. Два театри / переклад з польської Г. Кузнецової // *Перевал*. 2019. № 3–4. С. 134–158.
4. Kolinska K. Szaniawski. Zawsze tajemniczy. Warszawa, 2009. 248 s.
5. Rzehak W. Opracowanie // Szaniawski J. Dwa teatry. Krakow, 2009. S. 52-63.